

KORONAVİRÜS SÜRECİNDE MEDYA SÖYLEMLERİ

SERTAÇ TİMUR DEMİR

SETA | ANALİZ

TEMMUZ 2020 · SAYI 322

KORONAVİRÜS SÜRECİNDE MEDYA SÖYLEMLERİ

SERTAÇ TİMUR DEMİR

COPYRIGHT © 2020

Bu yayının tüm hakları SETA Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı'na aittir. SETA'nın izni olmaksızın yayının tümünün veya bir kısmının elektronik veya mekanik (fotokopi, kayıt ve bilgi depolama vd.) yollarla basımı, yayımı, çoğaltılması veya dağıtımı yapılamaz. Kaynak göstermek suretiyle alıntı yapılabilir.

SETA Yayınları

ISBN: 978-625-7040-61-7

Uygulama: Erkan Söğüt

Baskı: Turkuvaz Haberleşme ve Yayıncılık A.Ş., İstanbul

SETA | SİYASET, EKONOMİ VE TOPLUM ARAŞTIRMALARI VAKFI

Nenehatun Cd. No: 66 GOP Çankaya 06700 Ankara TÜRKİYE

Tel: +90 312 551 21 00 | Faks: +90 312 551 21 90

www.setav.org | info@setav.org | @setavakfi

SETA | İstanbul

Defterdar Mh. Savaklar Cd. Ayvansaray Kavşağı No: 41-43

Eyüpsultan İstanbul TÜRKİYE

Tel: +90 212 395 11 00 | Faks: +90 212 395 11 11

SETA | Washington D.C.

1025 Connecticut Avenue, N.W., Suite 410

Washington D.C., 20036 USA

Tel: 202-223-9885 | Faks: 202-223-6099

www.setadc.org | info@setadc.org | @setadc

SETA | Berlin

Französische Straße 12, 10117 Berlin GERMANY

Tel: +49 30 20188466

SETA | Brüksel

Avenue des Arts 27, 1000 Brussels BELGIUM

Tel: +3226520486

İÇİNDEKİLER

ÖZET	7
GİRİŞ	9
MEDYADA BİLİM POLEMİKLERİ VE DİNİ GÖNDERMELER	9
BİLİM KURULU VE TÜRK TABİPLER BİRLİĞİ	12
YARDIMLAŞMA VE KARŞIT KAMPANYALAR	14
HER TARTIŞMANIN ODAĞINA ÇEKİLEN “SARAY”	15
SONUÇ	16

YAZAR HAKKINDA

Sertaç Timur Demir

2007'de Anadolu Üniversitesi İletişim Bilimleri Fakültesi'nin önce İletişim sonra Sinema ve Televizyon bölümlerinden fakülte birincisi olarak mezun oldu. Bu arada 2005'te bir yıl süreyle Avusturya'da bulunan Alpen-Adria Klagenfurt Üniversitesi'nde İletişim Çalışmaları alanında misafir öğrenci olarak bulunan Sertaç Timur Demir 2010-2015 arasında Milli Eğitim Bakanlığı bursu ile yüksek lisans ve doktora öğrenimini İngiltere'deki Lancaster Üniversitesi'nde tamamladı. Burada Medya ve Kültürel Çalışmalar Bölümü'nde "Fatih Akın Sinemasında İstanbul ve Hamburg" başlıklı yüksek lisans tezi (2011) ve Sosyoloji Bölümü'nde "Sinematik İstanbul: Modern Kentin Yabancıları" başlıklı doktora tezi (2015) hazırladı. Şu anda Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Radyo Televizyon ve Sinema bölüm başkanlığını yürüten Demir'in akademik yayın ve ilgi alanları arasında sinema, modernite, kentleşme, mekan ve beden sosyolojisi bulunmaktadır.

ÖZET

Bu analizde tüm dünyayı sarsan koronavirüs döneminde Türkiye'deki bazı muhalif figürlerin söylemlerinin medyaya nasıl yansıdığı ele alınmıştır.

Bu analizde koronavirüs (Covid-19) salgını sürecindeki medya paylaşımları ve haberler incelenmektedir. Özellikle Mart ve Nisan aylarını kapsayan zorlu sürecin Türkiye'de kendilerini “muhalif” olarak kodlayan sol ve seküler referanslı medya organlarının söylemlerinde nasıl karşılık bulduğu araştırılmıştır. Salgının medya yansımaları dört başlık altında ele alınmaktadır: “Medyada Bilim Polemikleri ve Dini Göndermeler”, “Bilim Kurulu ve Türk Tabipler Birliği” (TTB), “Yardımlaşma ve Karşıt Kampanyalar” ve “Her Tartışmanın Odağına Çekilen Saray”. Bu ekseninde imamlık ve doktorluk gibi temsili meslekler; hastaneler, camiler ve mega projeler gibi temsili mekanlar üzerinde gelişen tartışmalara değinilmektedir. Ayrıca hükümetin öncülük ettiği sağlık

ve kalkınma politikaları etrafında yükselen polemiklere odaklanılmaktadır. Analize konu olan kişi ve kurumlar bizatihi kimlikleri bakımından değil esasında temsil kabiliyetleri bakımından değerlendirilmektedir. Nitekim kökleri Tanzimat'a dayanan ve o günden bugüne güncel siyasette ve medya paylaşımlarında tekrar edilen bu köklü bölünmede kişi ve kurumlar isim ve form değişimine uğrasa da ideolojik ve kültürel temsilleri "esnemeyen, genişlemeyen ve gelişmeyen bir devinim içinde" sabit kalmaktadır.

GİRİŞ

Çin’de başlayan ve daha sonra tüm dünyayı hızla etkisi altına alan koronavirüs salgını ekonomiden kültüre, uluslararası ilişkilerden ekolojiye, spordan bilime hemen her alanda yerleşik paradigmaları ve alışkanlıkları ters yüz etmiştir. Öyle ki kapalı kapılar ardında hızla teknolojikleşen modern kültür, keskin bir yol ayrımının eşğine gelmiştir. Özellikle Amerika Birleşik Devletleri’nde (ABD) yayılan ve en sarsıcı etkilerini burada gösteren koronavirüsü “artık hiçbir şeyin eskisi gibi olmayacağı” yeni bir dünyanın dönüm noktası olarak görenler çoğunluktadır. *Forbes*’ta yayımlanan bir makalede koronavirüs “bu jenerasyonun 11 Eylül’ü” olarak tasvir edilmiştir.¹ Bunun dışında eski dünyaya geri dönmenin mümkün fakat hatalı olacağını savunanlar da olmuştur. Salgının birikmiş yanlışlardan dönmek için bir fırsat olduğunu hatırlatan Hint yazar Arundhati Roy’a göre geldiğimiz noktada “Hiçbir şey normale dönmekten daha kötü değildir”.²

1. Ross Gerber, “COVID-19 is This Generation’s 9/11, and Other Ways Life will Never be the Same Again”, *Forbes*, 9 Nisan 2020.

2. Arundhati Roy, “The Pandemic is a Portal”, *Financial Times*, 3 Nisan 2020.

Bu analiz böylesine sıcak ve derinden bir dönüşümden geçen dünyanın karşısında ülkemizdeki yerleşik iktidar ilişkilerinde ve medya yansımalarında herhangi bir değişimin olup olmadığını sorgulamaktadır. Bu amaçla polemiklerin üretildiği medya kuruluşları başta olmak üzere yine medyaya yansıdığı şekliyle salgın meselesine müdahil olan ve kendilerini “muhalif” olarak tanımlayan odaklar haberler, köşe yazıları, bildirimler ve sosyal medya paylaşımları üzerinden mercek altına alınmaktadır.

Analizin ilk bölümünde haberlerde öne çıkan bilim ve bilim insanı tasvirlerinin din ve dindarları tenkit ve tehdit vasıtası olarak işlevselleştirilişi ayrıca üretilen sentetik din ve bilim karşıtlığı üzerinden hükümet politikalarının hedef alınma biçimleri incelenmektedir. İkinci bölümde hükümetin salgınla mücadelede hayata geçirdiği Bilim Kuruluna dair eleştirilerin nasıl bağlamından çıkarıldığı ele alındıktan sonra süreç öncesi ve esnasında özellikle TTB’nin yaklaşımları ortaya konmaktadır. Üçüncü bölümde salgın sürecinde yürütülen yardımlaşma kampanyalarına yönelik medya operasyonlarına odaklanılmaktadır. Son bölümde ise salgın üzerinden Cumhurbaşkanlığı ve onu temsil ifadesi olarak kodlanan “saray” söylemlerinin neden ve nasıl işlendiği analiz edilmektedir.

MEDYADA BİLİM POLEMİKLERİ VE DİNİ GÖNDERMELER

Arundhati Roy’un yukarıda alıntılanan referans yazısında pandeminin din ve bilim bağlamındaki yansımalarına dair ironik bir ifade geçmektedir:

Hangi bilim insanı ya da hangi doktor yaşanabilecek herhangi bir mucize için gizlice dua etmiyor? Hangi rahip, en azından gizlice, bilime boyun eğmiyor?

Gerçekten de koronavirüs salgını tedaviye ve ölüme bakan yüzleriyle bilimin ve dinin bir tür keşişme noktası olarak belirmiş ve çok sayıda hararetli tartışmaya konu olmuştur. Türkiye bağlamında bu yakınlaşmayla ilgili dindarlar arasında üç ana görüş belirmiştir: İlki salgına mutlak çözüm olarak sunulan bilimin aslında sorunun da kaynağı olduğunu öne sürenler, ikincisi bilimciliğin bu denli sorgusuz kutsanmasını ve dine muhalifmiş gibi tanımlanmasını yanlış bulanlar, üçüncüsü de bilim ve dinin çelişmediğini/çatışmadığını düşünenler.

Öte yandan kendilerini sol ve seküler olarak tanımlayanlar için bu tartışmanın çok daha yüzeysel bir içerik ve kolaycı bir üslupla geçirildiği söylenebilir. Onlara göre salgın bilimin tek hakimiyetinin tartışılmaz ispatı olmuştur. Yine de bu ifade söylemin ön yüzü değil zemindir. Nitekim burada asıl vurgulanmak istenen yani bazen açıkça söylenen bazen de dolaylı olarak ima edilen alt mesaj şudur: Dinsel doktrin ve dine yaslanan pratikler iflas etmiştir. Örneğin *Sözcü* gazetesi yazarlarından Rahmi Turan “Bilim mi? Din mi?”³ başlıklı köşe yazısında bu ikisi arasında rekabetçi karşıtlığın olduğunu savunmuş ve “Koronavirüs salgını ile bilimin dinden daha önemli olduğu bir kez daha ortaya çıktı” yorumunu yapmıştır. Bir gün sonraki yazısında ise⁴ “umrecileri”, umreciler üzerinden “Diyanet”i, Diyanet üzerinden de “hükümet”i tenkit etmiş ve dini de bir “takıntı” olarak tanımlamıştır.

Umreyle ilgili tenkidin olası bir ihmalden ziyade ideolojik bölünmenin merkezinde bulunan dindarlık tecrübesine ve onun kurumsal karşılıklarına odaklandığı söylenebilir. Nitekim aksi olsaydı aynı eleştirinin salgının yayılmasında birincil faktör olan Avrupa ziyaretlerine de yönelmesi gerekirdi. Umreciler hususundaki tenkit ve örtük tehdit umrecilerin kaldığı karantina yurtlarıyla il-

3. Rahmi Turan, “Bilim mi? Din mi?”, *Sözcü*, 22 Mart 2020.

4. Rahmi Turan, “Hatatın Büyüğü”, *Sözcü*, 23 Mart 2020.

GÖRSEL 1. CHP İZMİR KARŞIYAKA MECLİS ÜYESİNİN SOSYAL MEDYA PAYLAŞIMI

Nilüfer Bakoğlu Aşık

2 Nis, 18:12 •

ŞİMDİ BU ARABİKLER MÜSLÜMAN MI?BENCE İNSAN BİLE DEĞİLLER!

gili haber ve görüşlerle de sürdürülmüştür. Örneğin sosyal medyada dağıtımına giren bir fotoğrafta umrecilerin kaldıkları yurtları boşaltmadan önce kullanılamaz hale getirdikleri belirtilmiştir. “Umreciler”, “karantina”, “yurt” ve “ahır” kelimeleri etrafındaki haberler kurumsal medyada da sıklıkla tekrar edilmiştir. Örneğin *Cumhuriyet*, *Sözcü* ve *Yurt* gazeteleri ve KRT TV bu fotoğrafı “Karantinadaki Umreciler Yurdu Ahıra Benzetti” başlığıyla ele almıştır.⁵ Ne var ki bu haberler ekseninde kullanılan fotoğrafların asılsız olduğu, örneğin birinin Haziran 2019’da çekildiği ve umrecilerle hiçbir şekilde alakası olmadığı teyit edilmiştir.⁶

5. “Karantinadaki Umreciler Yurdu Ahıra Benzetti”, KRT TV, 15 Mart 2020.

6. “Fotoğrafların Umreden Dönerlerin Kaldığı Yurt Odalarının Son Halini Gösterdiği İddiası”, teyit.org, 8 Nisan 2020, <https://teyit.org/fotoğraflarin-umreden-donenlerin-kaldigi-yurt-odalarinin-son-halini-gosterdigi-iddiasi>, (Erişim tarihi: 12 Nisan 2020).

CHP İzmir Karşıyaka meclis üyesi olan Nilüfer Bakoğlu Aşık'ın sosyal medya paylaşımı (Görsel 1) bu bağlamda çarpıcı bir örnek teşkil ediyor. Aşık "Arabikler" şeklindeki aşağılayıcı ifadeyle umreye gidenleri kastetmiştir. Daha sonra fotoğrafla birlikte okuma yapıldığında bu kişilerin İslamiyet'le ve insanîyetle ilgileri olamayacak kadar kötü ve kirli olduklarını belirtmiştir. Farklı bir hikâyeye dayandığı kısa sürede anlaşılın bu fotoğraf sosyal medyada geniş bir dağıtım ağı içinde dolaşıma sokulmuştur.

Esasında bu seküler tavır en sıradan haberlerde dahi olabildiğince stratejik kullanımlar şeklinde gözlemlenmiştir. Örneğin Halk TV 9 Nisan 2020 tarihli resmi internet sitesinde şu üç haberi art arda yayımlayarak okuyucu algısı üzerinde manipüle edici bir kurgu ortaya koymuştur. Aynı sayfadaki üç farklı haberin başlıkları sırasıyla şöyledir: "Tekel Bayileri Krizde: Ciro Kaybımız Yüzde 80, İdari Cezalar Devam Ediyor",⁷ "Umreden Dönen Kişi Coronavirüs Nedeniyle Öldü, Köy Karantinaya Alındı",⁸ "Halktan Para İsteniyor, Akkent Camii İnşaatı 30 Milyona İhaleye Çıkıyor!"⁹ Alkol ve türevi ürünlerin satışlarındaki düşüşe, umreciler ile virüs arasındaki yakınlığa ve destek kampanyasıyla cami inşaatı arasındaki ilişkiye gönderme yapan bu üç sıralı haber bir hamleyle birden fazla odağı hedef almış ve özü itibarıyla sınıflandırıcı-çatışmacı yayıncılığın klişesi dokusunu temsil etmiştir. Aynı haber kuruluşu Sağlık Bakanı Fahrettin Koca'nın virüsten etkilenen sağlık çalışanlarıyla ilgili verdiği bilgiyi gerçek dışı bir ifadeyle "Türkiye'de 601 Sağlık Çalışanı Hayatını Kaybetti" şeklinde aktarmıştır. Bunun üzerine Radyo ve Televizyon Üst Kurulu (RTÜK), Halk TV'ye

7. "Tekel Bayileri Krizde: Ciro Kaybımız Yüzde 80, İdari Cezalar Devam Ediyor", Halk TV, 9 Nisan 2020.

8. "Umreden Dönen Kişi Coronavirüs Nedeniyle Öldü, Köy Karantinaya Alındı", Halk TV, 9 Nisan 2020.

9. "Halktan Para İsteniyor, Akkent Camii İnşaatı 30 Milyona İhaleye Çıkıyor!", Halk TV, 9 Nisan 2020.

tarafsızlık, gerçeklik ve doğruluk ilkelerini esas almaması nedeniyle idari para cezası müeyyidesi uygulamasına hükmetmiştir.¹⁰

Hem iktidar eleştirisi hem de din/dar karşıtlığının merkezine oturtulan imamlar da tıpkı umreciler gibi sıklıkla haberleştirilmiş ve bağlamsız olarak sağlık çalışanlarıyla kıyas edilmiştir. Bu arada benzer bir kıyaslama imamlar dışında hiçbir meslek grubuyla yapılmamıştır. Sosyal medyada "150 bin imam bir doktor etmiyor" şeklinde yayılan paylaşımlarda yine ana vurgu sağlık çalışanlarına değil imamlara ve onların temsil ettiği kurum ve değerlere yönelmiştir. *Cumhuriyet* gazetesi yazarı Emre Kongar da Tele1 kanalında devletin hekimden çok imam istihdam ettiğinin altını çizerek aynı bakışı yansıtmıştır.¹¹ Yine *Cumhuriyet* gazetesi yazarı Enver Aysever tarikatlara, cemaatlara ve Diyanete yapılan harcamaların eleştirisini tekrar ettikten sonra meseleyi bir adım daha öteye, dinin ontolojisine taşımıştır. Aysever "imam yetiştirmenin boş iş olduğunu" ve "yaratana avuç açarak bir yere varılamayacağını" ifade etmiştir.¹²

Yanılıcı haberler dışında salgın sürecinde aşağılayıcı ve nefret suçu taşıyan ifade ve imgeler de söz konusu olmuştur. Örneğin 19 Mart'ta Enver Aysever, Birol Çün'ün çizdiği (Görsel 2) ve eleştirel mizahtan çok İslamofobik hakaret olarak yorumlanabilecek karikatürü "Sadece sorun bu" ve "Neymiş asıl mesele anladık mı?" yazıları eşliğinde Twitter hesabından paylaşmıştır. Karikatürde uzun sakallı, cübbeli, şalvarlı ve tespihli bir dindarın beynine dezenfekte çalışması yapıldığı görülmektedir. Temizlenmesi gerektiği varsayılan bu Müslüman tiplmesi görünümü itibarıyla çirkin düşünceleriyle de mikrop olarak tasvir edilmiştir. Bu İslamofobik paylaşım nedeniyle

10. "RTÜK'ten Halk TV'ye Ceza", Anadolu Ajansı, 8 Nisan 2020.

11. "Devlet Hekimden Çok İmam İstihdam Etmis", Tele1, 24 Mart 2020.

12. Enver Aysever, "İnsanlığın Korkacağı Esas Virüs Siyasal İslamdır!", *Cumhuriyet*, 12 Mart 2020.

GÖRSEL 2. ENVER AYSEVER'İN SOSYAL MEDYA PAYLAŞIMI

kendisi hakkında soruşturma açıldıktan sonra Aysever *Cumhuriyet* gazetesindeki köşesinden konunun gelişmiş ülkelerde olduğu gibi “ifade özgürlüğü” kapsamında değerlendirilmesi gerektiğini savunmuştur.¹³

BİLİM KURULU VE TÜRK TABİPLER BİRLİĞİ

Hükümetin salgınla mücadele noktasında organize ettiği bilimsel çalışmalar da muhalif medyadan beklenebilecek onay, iş birliği ve mutabakatı temin edememiştir. Bu anlamda salgına karşı yapılan girişimlere öncülük eden bakanlık bünyesindeki Bilim Kurulu aynı katı ve üst perdeden eleştirilerin odağı olmaktan kurtulamamış

13. Enver Aysever, “#Terörist”, *Cumhuriyet*, 23 Mart 2020.

tır. Örneğin *Sözcü* gazetesi yazarı Yılmaz Özdil bu kurulu demokratik açılım sürecinde hayata geçirilen “akil insanlar” heyetine benzetmiş¹⁴ ve konuyu bağlamından çıkararak tamamen siyasi polemiğine indirgemıştır. Evrim teorisi, bilim, felsefe ve materyalizm düşünce güzergahında hareket ettiklerini belirten Bilim ve Aydınlanma Akademisi adlı oluşum da Bilim Kurulunu siyasi iktidarın yönetim aygıtı olduğu varsayımıyla istifaya davet etmiştir.¹⁵ Aynı örgüt Türkiye’de Cumhuriyet ve laikliğin yerini “dinci gericiliğin” aldığını öne sürerek akademisyenleri bu “karanlığa” karşı koymaya çağırmıştır.

Bilim Kurulu üzerindeki en fazla baskı ve dezenformasyon kendileri de birer sağlık çalışanı

14. Yılmaz Özdil, “Bilim Kurulu”, *Sözcü*, 20 Mart 2020.

15. Bkz. Bilim ve Aydınlanma Akademisi, <http://bilimveaydinlanma.org>, (Erişim tarihi: 1 Nisan 2020).

olan TTB'den ve genellikle TTB'yle ortak bildirilere imza atan benzer ideolojik çizgideki meslek örgütleri ve sendikalardan gelmiştir. TTB koronavirüs salgınıyla mücadele sürecinde herhangi bir veriye dayanmaksızın Dünya Sağlık Örgütü'nün (DSÖ) kodlarının kullanılmadığını ve Sağlık Bakanlığının gerçek vefat sayılarını gizlediğini iddia etmiştir.¹⁶ Üstelik bu iddialar bilimsel ve ispatlanabilir verilerle değil "hekimlerden alınan duyular" üzerinden üretilmiştir.¹⁷ Oysa aynı DSÖ'nün Türkiye temsilcisi Pavel Ursu koronavirüsle mücadele konusunda Türkiye'nin örnek bir ülke olduğunu belirtmiştir.¹⁸ TTB'nin bu ideolojik yaklaşımı elbette salgın süreciyle sınırlı değildir. Özellikle PKK'ya karşı yürütülen askeri operasyonlarda terör örgütü lehine sessiz kalan TTB tüm suçlamaları devlete ve güvenlik güçlerine yöneltmiştir.¹⁹

Örneğin 7 Haziran seçimleri sonrası öz yönetim ilan eden terör örgütünün geliştirdiği "hendek siyaseti"ne karşı başlatılan operasyonlarda Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu (DİSK), Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği (TMMOB) ve Kamu Emekçileri Sendikaları Konfederasyonu (KESK) ile birlikte TTB 19 Aralık 2015'te yaptıkları basın açıklamasında şunları söylemiştir:²⁰

Ülkenin her yanından ağıtlar yükseliyor, kentler, yaşam alanları kuşatılarak çatışma ve katliamlarla, ülke adım adım savaşa sürükleniyor... Güneydoğu'da Kürt illerinde

yaşananlar tüyler ürperticidir. Aylardır tanık olduklarımız vahşet boyutlarındadır. Artık köyler değil ilçeler, şehirler boşaltılmakta, özellikle çocuklar ve kadınlar hedef alınarak katledilmektedirler. Şimdi de toplumsal hafızanın yok edilmesi amacıyla tarihi eserler tahrip edilmekte, okullar, hastaneler, öğrenci yurtları boşaltılarak şehirler polis karakolları ve askeri karargahlar haline getirilmektedir. Büyük bir cezaevi haline getiriliyor ülkemiz. Akan kan ve gözyaşlarını durdurmanın tek çaresi halklara karşı açılan bu savaşı derhal durduraktır!

Bu açıklamada şiddet politikalarının tasarlayıcısı ve işleticisi olan PKK'ya dönük herhangi bir tenkit ve çağrı bulunmamaktadır. Afrin operasyonunu da "savaş" olarak kavramsallaştıran TTB o süreçte barışa yine Türkiye'yi davet etmiş ve temsil ettiği meslek sahipleri tarafından da eleştirilmiştir.²¹

TTB'nin sağlık bağlamında dini değerler ve kurumlarla ilişkisi de benzer bir gerilim taşımaktadır. Örneğin 21-22 Aralık 2019 arasında İSAR (İstanbul Araştırma ve Eğitim Vakfı) tarafından "Tıbbi Konularda Fetva Verme Metodolojisi ve Zorluklar" başlıklı bir sempozyum düzenlenmiş ve "Teknolojik olarak muktedir olduğumuz her şeyi yapmak hukuken ve ahlaken doğru mudur?" sorusu gündeme getirilmiştir.²² Fakat bu bilimsel sempozyum TTB tarafından "Tıbbın kaynağı fetvalar değil bilimsel bilgidir" denilerek "toplumun sağlık hakkını ve demokratik hukuk sistemini yok sayan, gericileşmeyi körükleyen" bir girişim olarak yorumlanmıştır.²³

Buna göre TTB kendisini sağlıklı ilgili neyin kimler tarafından konuşulabileceğini tayin eden bir

16. "Sağlık Bakanlığı COVID-19 Ölümlerini Dünya Sağlık Örgütü Kodlarına Göre Raporlamıyor", TTB, 8 Nisan 2020, https://www.ttb.org.tr/haber_goster.php?Guid=01965494-7988-11ea-a12d-7aee3f6e69c5, (Erişim tarihi: 22 Nisan 2020).

17. "Koronavirüs - TTB: Hekimlerden Aldığımız Duyular, Hasta Sayısının Daha Fazla Olduğu Yönünde", BBC Türkçe, 16 Mart 2020.

18. Pavel Ursu, Twitter, 9 Nisan 2020, <https://twitter.com/DrPavelUrsu>, (Erişim tarihi: 14 Nisan 2020).

19. Daha detaylı bilgi için bkz. Sertaç Timur Demir, *PKK'nın İletişim Stratejisi*, (SETA Rapor, İstanbul: 2018).

20. "Barışa Çağırıyoruz!", TTB, 21 Aralık 2015, https://www.ttb.org.tr/haberarsiv_goster.php?Guid=0f3f21ce-d44f-11e7-acb3-e8c5204e2ae7, (Erişim tarihi: 4 Nisan 2020).

21. "Türk Tabipleri Birliği'nde 'Afrin' Çatlağı", T24, 25 Ocak 2018.

22. Konuya dair oldukça ilgi çekici bir röportaj okumak için bkz. "Cumhuriyet ve TTB Neyi Körükliyor?", *Star Açık Görüş*, 26 Aralık 2019.

23. "Tıbbın Kaynağı Fetvalar Değil, Bilimsel Bilgidir!", TTB, 20 Aralık 2019, https://www.ttb.org.tr/haber_goster.php?Guid=d2e21150-232a-11ea-829a-0d1e6fd2cf97, (Erişim tarihi: 2 Nisan 2020).

mikro-otorite olarak konumlandırmıştır.²⁴ Sürecin öncesi ve sonrasında özellikle Şehir Hastaneleri Projesi de TTB tarafından usulsüzlük iddialarıyla sıklıkla eleştirilmiş ve Kasım 2019’da bu konuda “Yalanlar ve Gerçekler” sempozyumu düzenlenmiştir.²⁵ Sempozyum sonucu basına ve kamuoyuna aktarılan bildirmede hükümetin “Şehir hastanelerine ulaşım sorunu yoktur” iddiasına karşılık birlik tarafından “gerçek” başlığı altında “Şehir hastanelerinin açıldığı illerdeki vatandaşlar ulaşım sorunu olduğunu söylüyorsa ulaşım sorunu vardır” cevabı verilmiştir. Yalnızca bu cevap bile TTB’nin hükümetin sağlık politikalarını eleştirirken kullandığı yüzeysel ve kolaycı yöntemi ortaya koymaya yetmektedir. Bu noktada eklenmesi gereken önemli bir diğer nokta da TTB’nin yaptığı açıklamaların söz konusu medya kuruluşları üzerinden mutlak ve tek sağlık otoritesi olarak kamuoyuna aktarıldığıdır.

YARDIMLAŞMA VE KARŞIT KAMPANYALAR

Koronavirüs salgınıyla mücadele kapsamında 30 Mart 2020’de Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın öncülüğünde toplumsal dayanışma, yardımlaşma ve iş birliğini pekiştirmek amacıyla “Biz Bize Yeteriz Türkiyem” kampanyası başlatılmıştır.²⁶ İddiaların aksine herhangi bir zorlama ilkesine dayanmaksızın Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı bünyesinde toplanan “gönüllü” bağışlar salgınla mücadelede kolektif katılımı öne çıkartmıştır. Oysa 31 Mart tarihli *Sözcü* gazetesi dünyada benzer kampanyaların Irak, Sri Lanka, Senegal ve Güney Afrika gibi ülkelerde yapıldığını belirterek

Türkiye’nin esasında gelişmemiş ülkelerle aynı düzeyde olduğu mesajını vermiştir. Bu haberde yine “gelişmiş ülkeler” ideal model olarak işaret edilmiştir.²⁷ Fakat İtalya’da 20 Mart’tan ve İspanya’da 1 Nisan’dan itibaren benzer kampanyalar yürütülmeye başlamıştır.²⁸ Almanya’da da bağış kabulleri yoluyla toplumsal dayanışma ve iş birliği hedeflenmiştir.²⁹ Ayrıca sağlık hizmetleri bakımından da birçok “gelişmiş” ülkenin ilerisinde olduğu anlaşılan Türkiye salgın sürecinde İngiltere, İtalya, İspanya ve İsrail gibi onlarca ülkeye tıbbi yardım malzemeleri ulaştırmıştır. Öte yandan ABD ve Fransa gibi birçok “gelişmiş” ülke bu kriz sürecinde başka ülkelerin sağlık ekipmanlarına el koymuştur.³⁰ Bu ülkelerde yaşanan zafiyetler ve buna bağlı oluşan kaos, hasta ve ölüm istatistiklerine yansımış olmasına rağmen Türkiye’de ilgili medya kuruluşları Türkiye’nin herhangi bir girişim ve süreç yönetimini desteklememiş ve olumsuzlamamıştır. Bununla birlikte Independent Türkçe yazarı Hakan Gülseven’in açtığı “zırnık yok” türünden çok sayıda hashtag ile sosyal medyada “yardım karşıtı kampanyalar” organize edilmiştir.

Birlik kampanyası bağlamından çıkartılarak lanse edilmeye çalışılmıştır. Örneğin her fırsatta PKK terör örgütünü görmezden gelen, dini ve milli değerleri aşığılayan *Leman* dergisi³¹ 1 Nisan 2020’deki kapağında “Halk Yardım Beklerken Devlet IBAN Attı” demiştir. Böylece devletin halka yardım etmediği aksine bağışa mecbur ettiği alt mesajı verilmiştir. Aynı bakışla gazeteci yazar Emin

24. Daha detaylı okuma için bkz. Mehmet Zahid Sobacı, “Türk Tabipleri Birliği Ne Sivil Ne de Toplumun Sesi”, *Star Açık Görüş*, 17 Şubat 2018.

25. Detaylı bilgi için bkz. “Şehir Hastaneleri: Yalanlar ve Gerçekler Sempozyumu”, TTB, 22 Kasım 2019, https://www.ttb.org.tr/kollar/_sehirhastaneleri/haber_goster.php?Guid=3ca6935a-0d09-11ea-b2cc-3f57f9d95314, (Erişim tarihi: 28 Nisan 2020).

26. “Korona Salgınına Karşı Başlatılan ‘Biz Bize Yeteriz Türkiyem’ Kampanyasının Tüm Detayları ve Hesapları”, *Habertürk*, 30 Mart 2020.

27. “İşte Bağış Düzenleyen Diğer Ülkeler”, *Sözcü*, 31 Mart 2020; Aynı haber Onedio, *Yeniçağ*, *Karar* ve *Yeni Özgür Politika* medya organlarında da yapılmıştır.

28. “Hangi Ülkeler Koronavirüs Salgınına Karşı Bağış Kampanyası Düzenledi?”, *Euronews Türkçe*, 2 Nisan 2020.

29. Almanya’daki futbolcular “We Kick Corona” (Koronayı Şutluyoruz) adlı bir kampanya kapsamında bağışlarıyla destek olmuştur. Bkz. “#WeKickCorona”, <https://www.wekickcorona.com>, (Erişim tarihi: 15 Nisan 2020).

30. “İtalya ve İspanya’nın Aldığı Maskelere Fransa El Koydu”, *Independent Türkçe*, 3 Nisan 2020.

31. Bkz. Sertaç Timur Demir, *Türkiye’de Mizah Dergileri: Kültürel Hegemonya ve Muhalefet*, (SETA Rapor, İstanbul: 2016).

Çölaşan da Türkiye'nin aksine tüm dünyanın koronavirüse karşı ciddi önlemler aldığını söyledikten sonra kullandığı "bastırın paraları" ifadesiyle halka zorlama yapıldığını, "siyasi şov" ifadesiyle de kampanyanın yardımlaşma maksadı taşımayan kötü niyetli bir girişim olduğunu iddia etmiştir.³² FOX TV Ana Haber sunucusu Fatih Portakal, Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın yaptığı Tekalif-i Milliye hatırlatması üzerine 6 Nisan 2020'de sosyal medya hesabından yaptığı paylaşım³³ devletin mevduatı ve tasarrufu olanların paralarına el koyabileceğini ima ederek spekülasyonda bulunmuştur.

Kampanya üzerine basın açıklaması yapan KESK konuyu bir adım öteye taşıyarak sağlık üzerinden siyasi iktidar, terör ve dine dair ideolojik karşıtlığını ortaya koymuştur.³⁴ Açıklamada halkın "cebine göz diktiği" söylenen devlet şehir hastanelerinden, Kanal İstanbul projesinden, güvenlik harcamalarından ve Diyanet ödeneklerinden vazgeçmeye davet edilmiştir. Aynı açıklamada bağsamsız bir şekilde kaynak aktarıldığı söylenen cemaat yurtları da taciz ve tecavüzlere uğranılan yerler olarak betimlenmiştir. Süreç boyu dine dair genelleyici ve alaycı göndermeler bununla sınırlı kalmamıştır. Halk TV eski genel yayın yönetmeni, gazeteci Hakan Aygün sosyal medya hesaplarında 31 Mart'ta yaptığı "IBAN Ayeti" ve "Corona Suresi" başlıklı paylaşımlarıyla kamu barışına gölge düşürecek şekilde ayetlerle alay etmiştir. Daha sonra hakkında yapılan şikayetler neticesinde teknesinde yakalanmıştır. Aygün'ün tutuklanmasını eleştiren Nevşin Mengü³⁵ "Siyasal İslam ve demokrasi idealleri pratikte buluşmıyor" diyerek eleştiri ile hakaret arasındaki farkı göz ardı etmiş

ve meseleyi yine siyasi iktidar tenkidine taşımıştır. Koronavirüs eleştirilerinin merkezinde yer tutan siyasi iktidar gerilimleri böylece "saray" söyleminin de kasıtlı olarak yeniden üretildiği bir arka plana dönüştürülmüştür.

Türkiye'yi de etkileyen bu küresel salgın ülke içi ideolojik farklılaşmaların askıya alın(a)madığı aksine köklü gerilimlerinin izlerinin yeniden derinleştiği bir süreç olarak belirmiştir.

HER TARTIŞMANIN ODAĞINA ÇEKİLEN "SARAY"

Birgün gazetesinden Uğur Şahin imzalı haberde³⁶ ilgili siyasi erk ve medya tarafından "saray" olarak tasvir edilen Cumhurbaşkanlığı Külliyesi'ni inşa eden şirketin Atatürk Havalimanı'nda yapılacak salgın ve acil durum hastanesinin yapımını üstlenmesiyle ilgili olarak iktidarın "rant" peşinde olduğu yazılmıştır. Bu ve buna benzer saray söylemlerinin altında Cumhurbaşkanı Erdoğan'ı ve seçilmiş iktidarı despotizm, elitizm ve padişahlık ile ilişkilendirme çabası yatmaktadır. TMMOB Mimarlar Odası 5 Nisan'daki bildirisinde³⁷ hükümeti yayılan salgın hastalığın kaynağıymış gibi göstermiştir. Küresel salgın bu kesimlerce yerel siyasete malzeme edilmiş ve büyük resmin izini sürebilecek kuşatıcı bir analiz yaklaşımı geliştirilememiştir. Örneğin 20 Mart'ta Halk TV'de Ayşenur Aslan'ın moderatörlüğünde yayımlanan "Medya Mahallesi" adlı programa katılan Şeyda

32. Emin Çölaşan, "Pamuk Eller Cebe Ey Milletim!", *Sözcü*, 2 Nisan 2020.

33. Fatih Portakal, Twitter, 6 Nisan 2020, <https://twitter.com/fatihportakal>, (Erişim tarihi: 7 Nisan 2020).

34. "Corona Virüs Canımıza, İktidar Cebimize Göz Dikti!", KESK, 2 Nisan 2020, <https://kesk.org.tr/2020/04/02/corona-virus-canimize-iktidar-cebimize-goz-dikti>, (Erişim tarihi: 4 Nisan 2020).

35. Nevşin Mengü, "Siyasal İslam ve Demokrasi İdealleri Pratikte Buluşmıyor", *Diken*, 5 Nisan 2020.

36. "Dünya Ne Yapıyorsa Tersini Yapıyorlar: Dert Hastane Değil, Rant!", *BirGün*, 9 Nisan 2020.

37. "Rant ve Sermaye Odaklı Politikalar Salgın Hastalıkların ve Afetlerin Kaynağıdır!", TMMOB, 5 Nisan 2020, <https://www.tmmob.org.tr/icerik/mimarlar-odasi-rant-ve-sermaye-odakli-politikalar-salgin-hastaliklarin-ve-afetlerin>, (Erişim tarihi: 13 Nisan 2020).

Taluk “AKP ile salgın arasındaki ilişkiyi” “Koronavirüs ağırlıklı olarak yaşlıları vuruyor ve AK Parti’nin seçmeni zaten yaşlı bir seçmen” sözleriyle ifade etmiştir.³⁸

Çağdaş Gazeteciler Derneği üyesi ve CHP eski milletvekili Barış Yarkadaş *The New York Times* yazarı Carlotta Gall’un Türkiye’nin salgın sürecine dair kaleme aldığı yazı için verdiği birkaç cümlelik demeçte “Türkiye’de testlerin yetersiz olduğunu ve enfeksiyonla ilgili gerçek ölüm oranlarının gizlendiğini” söylemiştir.³⁹ Salgının en büyük merkezi haline gelen New York’tan böyle bir haber yapmanın ironisi bir yana Yarkadaş sosyal medya hesabından yabancı basına “AKP’nin almadığı önlemleri anlattığından” övünçle bahsetmiştir. Bu örnek göstermektedir ki bir kısım uluslararası medya organları için Türkiye’yle ilgili haberlerin değeri demeçlerin doğruluğundan değil hükümet aleyhine olmasından gelmektedir. Yine de gerçeği yansıtmayan bu ve benzeri bilgiler önemli bir kısım sosyal medya kullanıcıları tarafından eleştirilerek “devletin itibarsızlaştırılması” ve “ihanet” olarak tanımlanmıştır.⁴⁰

Türkiye’de seçimle iktidara gelemeyen ancak gücünü kimi zaman seçkin medya, kültür-sanat, meslek örgütleri veya sivil toplum araçlarıyla dikte eden, bunu da seçmenlere ve seçilmişlere saygı ilkesini aşarak yapan kesimler için “uluslararası medya” ve “uluslararası camia” daima Türkiye’yi şikayet mercii olarak görülmektedir. “Özgür” ve gelişmiş” oldukları sorgusuzca kabul edilen ülkeler de bu vesileyle Türkiye Cumhuriyeti devletini ve seçilmiş hükümetini “endişeyle takip etme”, “uyarma” veya “kınama” hakkını kendilerinde görebilmektedirler.

38. “Halk TV’de Şeyda Taluk’tan AK Parti Seçmeni Hakkında Skandal Sözler”, Türkiye Haber Merkezi, 22 Mart 2020.

39. Carlotta Gall, “Turkey Orders All Citizens to Wear Masks as Infections Rise”, *The New York Times*, 7 Nisan 2020.

40. Bkz. Barış Yarkadaş, Twitter, 8 Nisan 2020, <https://twitter.com/barisyarkadas>, (Erişim tarihi: 12 Nisan 2020).

SONUÇ

Koronavirüs salgını süreci onay makamında görülen ve desteği istenen “gelişmiş” birçok ülkenin ideal sağlık ve yaşam modeli sunmaktan uzaklaştığı bir tablo ortaya çıkarırken Türkiye için hem üstesinden geline hem de yeni yapıcı birikimler edinilen güçlü bir tecrübe olmuştur.

Fakat virüse karşı verilen mücadele ve elde edilen kazanımlar analizdeki medya okumalarında da görüldüğü üzere muhalif odakları herhangi bir değişime, esnekliğe ve ortaklığa yakınlıklaştırmamıştır. Öyle ki Türkiye’yi de etkileyen bu küresel salgın ülke içi ideolojik farklılaşmaların askıya alın(a)madığı aksine köklü gerilimlerinin izlerinin yeniden derinleştiği bir süreç olarak belirmiştir.

Mutabakat ve dayanışma gerektiren çetin bir sorun olarak yaşanan koronavirüs salgını ilgili medyanın bilindik, basmakalıpçı, koşulsuz-tenkitçi ve ayrıştırıcı tavrının yeniden üretildiği bir zemin olmuştur. Bunun sonucunda sağlık gibi insani bir duruma gönderme yapan ve kolektif kaderi tayin eden böylesi bir kırılmada dahi ortak bir noktada buluşmanın yolları genişletilememiştir. Elbette bu ayrışma en azından geleceğe dair “mutabakat beklentileri”ni tümüyle yitirmemek adına “kesin bitiş noktası” olarak görülme-yecekse de “medya muhalefeti” ve “muhalif medya” namına başlı başına olumsuz bir temsil-vaka olarak kayıtlara geçmiştir.

Tespitler

Salgın sürecindeki her yeni tenkit söz konusu medya tarafından geçmişten izler taşıyan köklü ayrıştırıcı ideolojik göndermelere eklenerek türetilmiştir. Bu anlamda medya kuruluşları ve medyatik kimlikler salgın sürecinde olduğu gibi esasında haber konusu ne olursa olsun meseleleri “takıntı” düzeyinde tekrar edilen örneğin saray, diktatörlük, gösteriş, baskı ve rant gibi ifadelerle bir şekilde bağlayarak yorumlamıştır.

Söz konusu medya organları, meslek örgütleri ve sivil toplum sahip oldukları ideolojik ek-seni yaşanan insani krizde dahi süreç ve koşullara uyarlamaksızın takip etmiştir. Dahası birbirinden farklı kimliklere ve tüzüklere dayanan ilgili medya kuruluşları arasında da birbirini tekrar eden ve aynı ideolojik söylemleri aynı eksen-de yeniden üreten bir yaklaşım söz konusu olmuştur. Bu aynı görüş (yukarıda bahsedildiği gibi) bir hamlede “muhalif medya jargonu” hazırlamaya imkan tanıyacak denli kısır kavramlar ve ithamlar etrafında dolaşmıştır.

Koronavirüs salgını tüm dünyayı etkilemesine ve Türkiye’de söz konusu sürecin yönetimi başarıyla yürütülmesine rağmen meşru hükümet bazen pandemiyi sorumlusu gibi gösterilmiş bazen de süreci kasten kendi iktidarının lehine çevirmekle itham edilmiştir. Şehir hastaneleri başta olmak üzere köklü yatırımlar, teşvikler ve kampanyalar da ilgili medya tarafından bilgi kirliliğine tabi tutularak ya rantçılık ya gösterişçilik ya da zorbalık ile ilişkilendirilmek istenmiştir. Bu anlamda “despot saray” söylemleri etrafında son söz olarak Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın kendisi hedef alınmıştır.

Konu küresel salgın dahi olsa din ve dindarlık meselesi halen sol seküler medyanın yer yer insan hakları, inanç özgürlüğü ve yayıncılık etiğini askıya almak pahasına kontrol dışına çıktığı bir tepki sahası olmayı sürdürmektedir. Bazen ifade hürriyetine sığınarak bazen de kültürel kodların elitist alışkanlıklarıyla yapılan din eksenli haberler ve verilen demeçler salgın sürecinde de imamlar ve umreciler üzerinden merkezi konumunu yitirmiştir. Öyle ki sosyal medyada ve ulusal basında İslamofobik anlatının sayısız örneği belirmiştir.

İlgili medyanın salgın sürecinde din ve bilim meselesi üzerine kurduğu anlatımdan yola çıkarak kullanılan dilin kesin ve keskin bir diyalekte dayandırılmaya çalışıldığı söylenebilir. Bu anlayışa göre içinde hükümet politikasının oldu-

ğu her mesele çatışmacı bir karşıtlık içermektedir ki hükümet bu süreçte de daima zafiyetin ve çatışmanın öznesi ve nedeni olarak gösterilmiştir.

İlgili medya dilinin ürettiği karşıtlığın bir diğer ucu ise “biz” ve “gelişmiş ülkeler” ikilemidir. Ağırlıklı ABD ve Avrupa ülkelerini işaret eden bu “gelişmişlik” göndermesi Türkiye’yi tenkit etmenin aracı olarak işlevselleştirilmiştir. Öyle ki sağlık yönetiminde gösterilen başarı bile bu karşıtlığın tekrar tekrar dile getirilmesini engellememiştir. Bu noktada Türkiye’nin bu örnek performansı ilgili medya tarafından hiçbir şekilde takdir edilmemiştir.

Salgın sürecinde ilgili medyayı besleyen başta TTB olmak üzere meslek örgütleri bilimsel tekelleşme tavrıyla tartışılmaz bir otorite üretmeyi hedefleyerek gerek Bilim Kurulunun gerekse onun tavsiyeleri eşliğinde hükümetin sağlık tedbirlerini boşa çıkarmaya çalışmıştır. Dahası ispata dayanmayan ve bunu gerekli görmeyen bir anlayışla süreç boyu duyumlara ve tahminlere dayalı iddialarla bilgi kirliliğine neden olmuştur.

Bu muhalefet dili yalnızca tarafgir değil aynı zamanda üstenci, emredici ve klişeci bir doku da taşımıştır. Hükümetin salgında olduğu gibi çetin bir durumla mücadele etmeye teşebbüs ettiği her süreçte ilgili medya tarafından iktidar kimi zaman istifaya davet edilmiş kimi zaman da erken seçim ve darbe/kaos imaları yinelenmiştir. Kriz yönetimine katkı sağlamak yerine toplumda her anlamda belirsizlik, korku ve endişe oluşturmaya yolları aranmıştır.

Salgın boyunca hükümet bir taraftan plansız olmakla itham edilirken diğer taraftan atılan her adımda kötü niyetli ve çıkarıcı olmakla suçlanmıştır. Hükümet bünyesinde uygulanan hiçbir isabetli karar ve plan bu medya ve uzantıları tarafından destek görmemiştir. Dahası resmi kaynaklardan sürekli bilgi akışına rağmen salgınla mücadele kapsamındaki yapıcı uygulamalar asılsız ithamlarla bağlamından çıkarılmaya çalışılmıştır.

Kurumsal medyanın da yaydığı haberlerin gölgesinde salgın sürecine dair itham, iftira ve bilgi kirliliğinin en yaygın mecrası yine sosyal medya –özellikle de Twitter– olmuştur. Kurumsal medya ve vitrin köşe yazarları öncülüğünde yükselen polemikçi dil, tabanın da sosyal medyada yeniden ürettiği hakaret ve aşağılama tavrını hem yeniden üretmiş hem de sıradanlaştırmıştır. Söylenti, itham, iftira ve hakaretin kontrolsüz dağılıma karşın sosyal medya kriz yönetimine katkı noktasında ise yapıcı bir değer olarak öne çıkmıştır.⁴¹

Öneriler

Salgının tümüyle geçtiği dönemde süreç boyunca atılan pozitif adımları hatırlatan haberler yapılabilir. Bu haberler kamu politikalarına yapılan ithamların asılsızlığını ortaya koyacak içerik ve dile sahip olmalıdır. Özellikle (daha önce de belirtildiği gibi) takıntı düzeyinde tekrar edilen kavramların karşılığının olmadığı, “gelişmiş” ülkelerde aşılamayan krizlerin eşliğinde sistemli olarak anlatılabilir. Ayrıca şehir hastaneleri gibi yatırımların ve alınan önlemlerin süreç boyu gerek istatistiki gerekse toplumsal etkileri açısından ne tür katkılar sağladığı açıkça ortaya konabilir.

Bilim Kurulu öncülüğünde Sağlık Bakanlığının medya ve kamuoyunu bilgilendiren günlük sistemli açıklamaları oldukça yerinde olmuştur. Benzer olası durumlarda Bilim Kurulunu kitle iletişim mecrasına daha hızlı entegre etmek ve geçerli bilgi akışını buradan temin etmek hem veri karmaşasının önüne geçmek hem de belirsizlik üzerinden doğabilecek kaosu engellemek açısından değerli olacaktır.

41. Daha detaylı bilgi için bkz. Metin Erol, “Koronavirüs Salgınında Kriz İletişimi”, *SETA Analiz*, Sayı: 316, (Nisan 2020).

Eleştiri her zaman olabilir. Fakat her türlü gerçek dışı karşı kampanyaya yanıt vermek doğru ve gerekli olmayabilir. Nitekim her cevap bir tür değerlendirme ya da gündemde kalma eğilimine neden olabilmektedir. Bu noktada neye cevap verileceğinin ölçüsü olası itham ve iddianın derinliği, tesiri ve oluşturduğu toplumsal tepkilere bakılarak tayin edilebilir.

Bir kişi ya da topluluğu ırkçı veya İslamofobik bir tavırla aşağılamak ve hakaret etmek ifade özgürlüğü değil nefret suçu kapsamında değerlendirilmelidir. Bunun için eleştiri ile hakaret, tenkit ile tehdit arasındaki farklar hem teorik hem yasal hem de öz denetim mekanizması olarak belirginleştirilmelidir.

Koronavirüs salgını sonrasında önemi anlaşılan bir saha da medyadır. Kurumsal medyanın kriz dönemlerinde üstlenmesi gereken ve toplumsal faydayı önceleyen kamusal rolün medya kuruluşları tarafından hayata geçirilmesini kolaylaştıracak tedbirler alınmalıdır. Medya kuruluşlarının kendi iç dinamiklerinin medyanın kamusal ve toplumsal rolünü ötelemeyecek şartları barındırması gerekmektedir.

Gerçek ve doğru bilginin hızlı ve yaygın dağılımı için resmi ve yarı resmi kurumların medya ve özellikle sosyal medya ağının genişletilmesi faydalı olabilir. Nitekim yalan ve kışkırtıcı haberin neden olabileceği kaos geri dönüşsüz olarak ve saniyeler içinde yayılabilmektedir. Hız, geldiğimiz noktada veri akışının en temel belirleyicilerinden biridir. Günümüzde özellikle dijital platformlardaki krizlerin yönetiminde atılan adım ve yayılan bilgi “doğru” da olsa kesin başarısı “hızlılığına” koşuttur. Bu bilgilendirici ağ ve yapıların bünyesinde eş zamanlı “teyit” mekanizmaları veya platformları da sunulabilir. Böylece neyin doğru neyin asılsız olduğu ilk ve geçerli elden fiber hızla öğrenilebilir.

KORONAVİRÜS SÜRECİNDE MEDYA SÖYLEMLERİ

SERTAÇ TİMUR DEMİR

SETA | ANALİZ

Bu analizde koronavirüs (Covid-19) salgını sürecindeki medya paylaşımları ve haberler incelenmektedir. Özellikle Mart ve Nisan aylarını kapsayan zorlu sürecin Türkiye’de kendilerini “muhalif” olarak kodlayan sol ve seküler referanslı medya organlarının söylemlerinde nasıl karşılık bulduğu araştırılmaktadır. Salgının medya yansımaları dört başlık altında ele alınmaktadır: “Medyada Bilim Polemikleri ve Dini Göndermeler”, “Bilim Kurulu ve Türk Tabipler Birliği”, “Yardımlaşma ve Karşıt Kampanyalar” ve “Her Tartışmanın Odağına Çekilen Saray”. Bu ekseninde imamlık ve doktorluk gibi temsili meslekler; hastaneler, camiler ve mega projeler gibi temsili mekanlar üzerinde gelişen tartışmalara değinilmektedir. Ayrıca hükümetin öncülük ettiği sağlık ve kalkınma politikaları etrafında yükselen polemiklere odaklanılmaktadır. Analize konu olan kişi ve kurumlar bizatihi kimlikleri bakımından değil esasında temsil kabiliyetleri bakımından değerlendirilmektedir. Nitekim kökleri Tanzimat’a dayanan ve o günden bugüne güncel siyasette ve medya paylaşımlarında tekrar edilen bu köklü bölünmede kişi ve kurumlar isim ve form değişimine uğrasa da ideolojik ve kültürel temsilleri “esnemeyen, genişlemeyen ve gelişmeyen bir devinim içinde” sabit kalmaktadır.

www.setav.org

ANKARA • İSTANBUL • WASHINGTON D.C. • BERLİN • BRÜKSEL